



Farklı Kültürlerin Buluşma Noktası: Karşılaştırmalı Edebiyat

Mustafa SOLMAZ¹

Özet

Farklı edebiyatları benzerlik, etkileme, etkilenme, yakınlık gibi kavramlar açısından inceleyen karşılaştırmalı edebiyat bilimi; günümüzde akademik bir uğraş alanı olarak, edebiyat tarihi, edebiyat eleştirisi gibi genel edebiyat biliminin dallarından biri kabul edilmektedir. Bu bilim dalı, aynı ya da değişik dillerde yazılan iki veya daha fazla eseri; konu, düşünce, biçim açısından inceleyip, ortak, benzeyen ya da benzemeyen yönlerini saptayıp, bunların nedenleri konusunda yorumlar yaparak toplumlar arasındaki iletişimin oluşmasına ya da gelişmesine katkıda bulunur. Karşılaştırmacı; karşılaştırmalı edebiyat yöntemleri sayesinde, sadece edebiyat alanında değil, sosyal, tarihsel, kültürel, estetik, sanat ve biçimsel düzeydeki diğer alanlar hakkında da bilgiler elde eder. Karşılaştırma yönteminin kendisine kazandırdığı simgesel boyutla, yaşamında karşısına çıkan somut ve soyut olayları tüm yönleri, teorik ve uygulamalı şekilde yorumlamada büyük başarı elde eder. Yapılan incelemede, karşılaştırmalı edebiyatın doğuşundan günümüze kadar geçirdiği evreler ile bu alanın farklı kültürlere kazandırabilecekleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler

Edebiyat
Kültür
Yöntem
Karşılaştırma

Meeting Point Of Different Cultures: Comparative Literature

Abstract

Comparative literary knowledge which examines different literatures in terms of similarity, affect, influence, closeness; is now regarded as one of the branches of general literary science such as literary history and literary criticism as an area of academic pursuit. This science, examines two or more written pieces in the same or different languages in terms of subject, thought and form, contributes to the formation or development of communication between societies by identifying common, similar, or different aspects, and making comments on the causes of similarities and differences. The comparatist; through comparative literary methods gains data not only in the field of literature but also in other fields of social, historical, cultural, aesthetic, artistic and formal level. With the symbolic dimension of the comparison method itself, the comparatist achieves great success in

Keywords

Literature
Culture
Method
Comparison

¹ Yrd. Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, mustafasolmaz@yyu.edu.tr

interpreting all aspects of the concrete and abstract events that have come into existence in his life, theoretically and practically. In this review, it will be emphasized on the stages of comparative literature from its birth to its day-to-day life, and that this area could gain to different cultures.

GİRİŞ

Karşılaştırmalı edebiyat; farklı bir bakış açısı ortaya koyarak, toplumların edebiyat eserlerini karşılaştırıp, değişik kültürlerin tanınmasını sağlamanın yanında, eserler içerisinde verilen bilgilerle, onların geçmişten süzülerek gelen geleneklerinin, kültürlerinin ve yaşam biçimlerinin güzelliğini, sergiler. Ancak, bu konuya geçmeden önce, kavramın daha iyi anlaşılması açısından, edebiyat nedir sorusunun cevabını vermek gerekir.

Edebiyat; kişinin duygu, düşünce ve hayallerini kendine özgü bir dille güzel ve etkili şekilde yorumlayıp yazılı ya da sözlü biçimde, kurmaca bir anlatımla dile getirebilme sanatıdır denebilir. Ancak bu durumda, edebiyat içerisinde sayılan anı, biyografi, mektup, deneme gibi bazı yazı türleri bu tanıma giremeyecektir. Bu yüzden edebiyatı, ucu açık bir sınıflandırma şeklinde düşünerek içine neyi dâhil etmek istediğimize göre tanımlama yapabiliriz. Sözlük anlamıyla edebiyat "1. Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü ve yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı. 2. Bir bilim kolunun türlü konuları üzerine yazılmış yazı ve eserlerin hepsi. 3. İçten olmayan, gereksiz, boş sözler" ² şeklindedir. Eserini ortaya koyan edebiyatçı, gerçek hayattan esinlenerek kurduğu fikir ya da olayları kafasında harmanlayarak, hem gerçek hayattan, hem de kendi duygu, düşünce ve hayallerinden izleri sanatı olan eserine yansıtmış olur, çünkü edebiyat kültürel bir özelliktir. Zamanını bilgisayar oynayarak geçiren çocuklar, televizyon karşısından kalkamayan büyükler, tıpkı edebiyatta verilen, var olmayan başka dünyalara giderler. Bu, edebiyatı sadece söz ve yazı sanatı olarak sınırlandırmakta yetersiz bırakacağı için edebiyat tanımlarının içine görsel yapıtları da eklemek yerinde olacaktır. Özetle edebiyat; her türlü insanlık, insanlık dışı, yaşanmış, yaşanmamış olayları, düşünceleri yansıtır. İnsanın yaşama sevincini, üzüntüsünü, nefretini, başkaldırısını, hayranlığını, kısaca tüm duygularını betimlemesini sağlayan ince ruh ve zevke sahip bir araçtır.

Yöntem olarak insanın var oluşundan bu yana hep var olan karşılaştırma, insan aklının işleyişi ve gelişimi için önemli bir faaliyettir. Fikirlerin çokluğu karşılaştırmayı ve fikirlerin yansımalarını ortaya çıkarmıştır. İnsanoğlu çocukluğundan itibaren gördüğü nesnelere arasında karşılaştırmayı, ancak görme alışkanlığı oluştuktan sonra yapmaya başlar. Çünkü bakmak ile görmek aynı şey değildir. Sürekli görülen nesnelere olağan bir şey gibi gelirken, yabancı olan, yeni görülen ve etkileyen her nesneyi tanımak için kişi araştırmaya başlar, hakkında fikir yürütür, onun büyüklüğü, küçüklüğü, görünüşü, inceliği, ağırlığı gibi farklı konularda bu nesneyi öğrenmek amacıyla yorumlayıp karşılaştırma yapmaya başlar. Karşılaştırma, fikirlerin çeşitliliğinden doğduğu için insan yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır ve günlük hayatta hep onunla birlikte olmuştur. İnsanlar bu yöntemi gerçeği kavrama ve daha iyi anlama için kullanmışlardır.

Türk ve dünya edebiyatlarındaki edebî metinleri değerlendirip, eleştirisini yaparak temel bilgi ve kavramların edinilmesi; dilbilimi, tiyatro, sinema, mitoloji, felsefe ve tarih gibi diğer sosyal alanlarla iç içe ve eleştirel düşünme yeteneği kazanılmasını sağlar. Kişi,

²http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5937d0a6637902.29803474

disiplinlerarası bakış ile çok yönlü bir yaklaşım kazanarak, olayları çözümlene ve yorumlama kapasitesini kazanır, olaylardan sonuç çıkarma becerisini artırır. Böylece, karşılaştırmalı edebiyat alanında çalışan bir araştırmacının, uluslararası ortamlarda ortaya konan güncel araştırma ve gelişmeleri takip ederek alanında gerçekleştirilen yenilikler ile kendi edebiyatına ne tür katkılarda bulunabileceği konusunda ufku genişler.

Yabancı bir metni okuyup incelediğimizde kendi edebiyatımızı, kültürümüzü çok daha yakından öğrenme ve eksiklerimizi giderme ihtiyacı hissederiz. Ötekinin sayesinde eserlerimize farklı bir bakış açısıyla bakmayı; hem kendimizi hem de ötekileri metin yoluyla keşfetmeyi öğreniriz. Çünkü kendi içine kapanan edebiyatların yeni bir şeyler ortaya çıkarmasına ve güçlü bir hâle gelmesine imkân yoktur. Bir edebiyatın gelişmesi, o edebiyatın bulunduğu coğrafyadaki kültür ve medeniyetlerle iletişim içerisinde olmasıyla doğru orantılıdır. Farklı kültür ve medeniyetlerdeki edebiyatlarla karşılaşmayan, bunlardan yararlanmayan edebiyatların gelişip zenginleşmesi mümkün değildir.

Çok çeşitli etkileşimlerin olduğu bir çağda birbirine hiç benzemeyen, tam anlamıyla orijinal bir eser neredeyse yoktur. Diğer taraftan, kişinin bakışlarını yalnızca tek bir esere çevirip onu tek ve mükemmel olarak algılaması, kişinin dar bir kalıp içerisinde sıkışmasına neden olur. Oysa incelemeyi iki veya daha fazla esere yöneltmesi, çoğulcu bir bakış açısına sahip olmasını sağlar. Karşılaştırmacı; farklı kültürleri tanır, eleştirel bir bakış açısı ile karşılaştırıp yeni bir sentez oluşturur ve onları gerçek anlamda tanıma fırsatı yakalayıp kendi ulusal edebiyatının dünyaya açılmasına katkıda bulunur.

Edebî metinler, insan yaşamının değişik yönlerini farklı türleriyle ele alır. Bu bazen bir metin, şiir, masal, destan, tiyatro eseri ya da gezi yazısı olabilir. Ortaya çıkan bu eserlerin kıyaslanması; metinlerarası bağlantıyı araştırmak, yeni bir bakış açısı ortaya koymak yazarların aynı konu hakkında yazdıkları farklı yaklaşımları ele almak amacıyla olduğu için, insan aklının işleyişinde önemli bir faaliyet olan karşılaştırmalı edebiyat ortaya çıkmıştır. Bu nedenle edebî metinler arasında da ilişki aranmış, benzerlikler ve farklılıklar gösterilmeye çalışılmıştır. İnsanoğlu var olduğu sürece, benzerlikler ve farklılıkları bulmak için ulusal ya da uluslararası metinleri karşılaştırmaya devam edecektir.

Karşılaştırmada; karşılaştırma, karşılaştıran ve karşılaştırma aracı olmak üzere geçerli olan üç temel unsur vardır. Zira karşılaştırmalı inceleme içinde, Fransız ekolüne göre, karşılaştırma ve karşılaştıran arasında birbirini etkileyen bir ilişki vardır. Doğu Avrupa ekolüne göre ise, teorik ve eleştirel tarihî bir yaklaşım vardır.

Karşılaştırmalı edebiyat kültürel ve dilbilimi sınırlarının ötesine geçen bir alandır. Bu alandaki, yerli ya da yabancı edebiyat incelemelerinde görülen benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkarılması amaçlanır. Çalışmaların temelinde dilsel ya da ulusal sınırların ortadan kaldırılması vardır. Bu alana, karşılaştırmalı edebiyat incelemesi, karşılaştırmalı edebiyat tarihi, karşılaştırmalı edebiyat bilimi gibi çok sayıda isim verilmiştir.

Batı'da 1960'lardan önce karşılaştırmalı edebiyat alanında çalışan araştırmacılar genel olarak; sadece İngiliz, Alman, Fransız, nadiren İtalyan ve İspanyol edebiyatları gibi belirli Avrupa dilleri ve edebiyatlarıyla ilgilenmişler, diğer edebiyatlara önem vermemişlerdir. Fransa'daki Avrupa odaklı yaklaşımdaki amaç, hem ulusal özellikleri güçlendirmek hem de Almanya, İngiltere gibi diğer Avrupa devletleri ile kültür, sanat ve edebî açılarından ilişki kurmaya yöneliktir. Günümüzde ise, Çin edebiyatından Fars edebiyatına kadar çok geniş bir alanda çalışılmaktadır.

Günümüz karşılaştırmacılarının çoğu terimin, küreselleşme ve kültürel çalışmaların gölgesinde kaldığı görüşünü savunmaktadırlar. Elaine Martin, küreselci bakış açısı içerisinde kültürel ve karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının hepsinin kültürel çalışmalar olduğunu, ancak bunun karşılaştırmalı edebiyat ile aynı anlama gelmediğini; karşılaştırmalı edebiyatın, kültürel çalışmaların bir alt dalı olduğunu söyler. Roland Grene ise, karşılaştırmalı edebiyatın sadece eserleri incelemekle sınırlı olmadığını belirterek; *“karşılaştırmalı edebiyat, temel çalışma alanı olarak yalnızca edebi eserleri değil; aynı zamanda dilleri, kültürleri, tarihleri, gelenekleri, kuramları (...) karşılaştırır”* (Grene, 1995:144) der.

Karşılaştırmalı edebiyat, daha çok kültürler arası etkileşim üzerinde durduğu için, sadece edebiyat metinleriyle yetinmeyerek; felsefe, tarih, sosyoloji, siyaset bilimi gibi farklı bilim dallarının bulgularından da yararlanır. Böylece; *“Toplumların ve ulusların kendilerini tanımlarken kullandıkları argümanlar bir anlamda kendilerinden olmayanları nasıl nitelediklerini de gösterir. Kendi öz niteliklerini ön plana çıkarma süreci sonucunda ‘öteki’ ve ‘o’ imgesi de belirmiş olur.”* (Ulağlı, 2006:40)

Farklı edebiyatları benzerlik, farklılık, etkileme, etkilenme, yakınlık gibi kavramlar açısından inceleyen karşılaştırmalı edebiyat bilimi; günümüzde akademik bir uğraş alanı olarak, edebiyat tarihi, edebiyat eleştirisi gibi genel edebiyat biliminin dallarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu bilim dalı, aynı ya da farklı dillerde yazılan iki veya daha fazla eseri; konu, düşünce, biçim açısından inceleyerek, bunların ortak, benzer ya da farklı yönlerini saptayıp, benzerlik ve farklılıkların nedenleri konusunda yorumlar yaparak toplumlar arasındaki iletişimin oluşmasına ya da gelişmesine katkıda bulunur. Çünkü karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının temelinde uluslararası işbirliği ve kültürel etkileşim kavramları yatmaktadır.

Edebî bir disiplin alanı olarak karşılaştırmalı edebiyat, Kanada'dan Japonya'ya, Hindistan'dan Güney Afrika'ya kadar tüm dünyayı geniş bir yelpaze içerisine alır. Farklı ülkelerin edebiyatlarını, dillerini, gelenek ve göreneklerini anı, hatıra, günlük ve gezi notları gibi edebiyatın farklı türleriyle karşılaştırır. Böylece dünya edebiyatı içerisindeki farklı karşılaştırmalı örneklerle çok katmanlı bir edebiyat ve kültür varlığı ortaya çıkarır.

1. Karşılaştırmalı Edebiyatın Görevi ve Amacı

Ulusal ya da yabancı iki metnin bütün yönleriyle karşılaştırılması, her iki metne de canlılık vermenin yanında, farklı açılardan bakıldığı için, konunun sentezlenmesine katkıda bulunarak yeni bir metnin oluşmasını sağlar ve zengin bir yansıma olarak ortaya çıkar. Benzer yönleri karşılaştırılan eserler, karşılaştırmacının farklı yaklaşımından dolayı bazen umulmadık biçimde metinlerdeki güzellikleri ortaya çıkarır. Bu, aynı zamanda metinlerin birbirlerini aydınlatmasına da yardımcı olur. Metinlerarası karşılaştırma, yüzyıllar içerisinde oluşan kültürlerin içlerinde taşıdıkları bilgileri, benzeyen ya da ayrılan yönlerini ortaya çıkartarak farklı kültürlerdeki insanların ilişkilerinin ve benzerliklerinin netleştirilmesini sağlar.

Karşılaştırmalı edebiyatın en önemli görev ve amaçlarından biri; yabancı edebiyatlar arasında karşılaştırmalar yaparak, onların sanat, bilgi, yapı gibi benzerlik ve bağlantılarını bulmak, o ülkenin yapısını, yaşam tarzını tanıyarak iki ülke edebiyatları arasındaki etkileşimleri ortaya çıkarmaktır. Bu inceleme, yabancı edebiyatın tanınmasına ve milli edebiyatın daha iyi kavranmasına katkıda bulunarak edebiyatımızın daha güçlü hale gelmesi için fırsat oluşturur.

Kavram olarak XIX. yüzyılda ortaya çıkıp XX. yüzyılda akademik bir disipline dönüşmesiyle birlikte dünyanın farklı ülkelerinde edebi ya da sanatsal ve kültürel etkileşimler karşılaştırılarak gözler önüne serilmiş, edebiyat alanında geniş bir ufuk açılmıştır. Hem ulusal hem de uluslararası edebiyatlar arasında karşılaştırmalar yapılarak, kuram ve uygulama boyutlarında dünya edebiyatlarının birbirine yakın noktalarda buluşmasına zemin hazırlanmıştır. Böylece hem milli hem de dünya edebiyatlarının gelişip çok boyutlu bir bakış açısının ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. (Wellek ve Warren, 1983)³

Eserlerin iyi tanınması, karşılaştırma yapılan metinlerin sentezlenip temaların, mecaz, imge gibi unsurların anlaşılmasını kolaylaştıracağı için benzerlik ve farklılıkların eserlere getireceği yenilikleri görmek daha kolay olacaktır. Böylece, eserlerdeki eksiklikleri ya da fazlalıkları dizmek yerine güzellikleri, anlatımdaki ve uygulamadaki zenginlikleri ortaya çıkarmış oluruz. Eski metinleri incelerken, yeni sentezler elde etme uğruna, geçmişte yazılan eserleri, eksikliklerine rağmen, eleştirmek yerine onlardan yararlanmak milli edebiyatı güçlendirme açısından da yararlı olacaktır. Nihal Atsız'ın 1940 yılında kaleme aldığı 'Davetiye' adlı şiirinde dediği gibi: "*Bizim Fuzuli'miz engin bir deniz! Karşısında bir göl kalır sizin Dante'niz!*" (Atsız, 1980:28-32). Çünkü karşılaştırmadaki temel amaçlardan birisi de milli edebiyatın geliştirilmesi olmalıdır.

2. Doğuşu

Karşılaştırmalı edebiyat, her ne kadar 19. yüzyılda akademik bir disiplin olarak ortaya çıksa da, teriminin kökeni Platon ve Aristo'nun klasik çağına kadar götürülebilir. Karşılaştırılan ilk iki kavram ise şiir ve felsefe arasında olmuştur. Platon, felsefenin şiire olan üstünlüğünü savunurken; öğrencisi Aristo, şiirin de felsefe kadar önemli olduğu görüşünü savunarak, iki kavramı çeşitli açılardan karşılaştırmıştır. Gezgin, sanatçı ya da filozoflar tarafından gözlem aracı olarak anlatılan bu karşılaştırmalar henüz karşılaştırmalı edebiyat kavramı adı altında anılmaktan çok uzaktır. Ancak bu karşılaştırmalı gelenek, farklı yazarlar ve düşünürler tarafından günümüze kadar taşınmış, böylece, dünyada ve Türkiye'de orta çağdan bu yana adı konmamış bir şekilde yapıla gelmiştir. Sistematik olarak ise 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış ve hızlı bir gelişme göstermiştir.

Karşılaştırmalı edebiyatın geçmişini, belirtilen nedenlerden dolayı, tarih öncesi dönemlere kadar götürmek mümkündür. Çünkü: "*iki edebiyat aynı anda ortaya çıkar çıkmaz, karşılıklı değerlerini ortaya çıkarabilmek için mukayese edildiler. Yunanca ve Latince, Ortaçağ Roman dili edebiyatları XVIII. yüzyıldaki Fransızca ve İngilizce gibi milli bir önceliğin kabul ya da reddi demek olan karşılaştırmalı edebiyat, pozitivist hatta bilimsel dönemde bile köklerini hiçbir zaman unutmüş değildir*" (Rousseau ve Pichois, 1994:18).

İlk örnekleri Batı'da 18. yüzyıl sonları ile 19. yüzyıl başlarından itibaren görülmeye başlanan karşılaştırmalı edebiyatın, aslında daha önceye dayanan bir hazırlık evresi vardır. René Étiemble'e göre, karşılaştırmalı edebiyatın doğuşunu bulmak için binlerce yıl geriye gitmek gerekir. Çünkü karşılaştırma metodu ortaçağda da vardır. "*Karşılaştırmacılık, yazılı medeniyet kadar eskidir: o zamanlar, karşılaştırmacılık bilinmeden yapılıyordu, Sümerler döneminde birçok dildeki binlerce sözcüğü karşılaştıran sözlükler vardı*" (Encyclopaediauniversalis, 1989: 908).

³ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Wellek, R. Warren, A. (1983). Edebiyat Biliminin Temelleri, Çev: A. Edip Uysal, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

Gürsel Aytaç bu disiplini tanımlarken “karşılaştırmalı edebiyat etkinliklerinin asıl çıkış noktası, çelişkili görünmesine rağmen ulusal edebiyatı güçlendirme kaygısı olmuştur. Başka deyişle: kendi edebiyatımızı rayına oturtmak, geliştirmek için başka milletlerin edebiyatına göz atmak, onlar neler yapıyorlar anlamak” (Aytaç, 1997: 24) olduğunu söyler. Görevini ise, “işlevi, farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek, ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, nedenleri üzerine yorumlar getirmektir” (Aytaç, 1997: 7) şeklinde açıklar.

Batı ülkelerine kıyasla ülkemizde çok yeni olan karşılaştırmalı edebiyatın amacı, İnci Enginün’e göre, “çeşitli edebiyat ürünlerini, aralarındaki münasebetler bakımından incelemektir” (Enginün, 1999: 14).

1828’de Fransız düşüncesinin dışarıdan alındığını bir tablo ile gösteren Abel-François Villemain, (Brunel, Pichois & Rousseau, 1983: 18) ilk olarak karşılaştırmalı edebiyat terimini kullanmış ve bu alanda dersler vermiş, daha sonra kitap yayımlamıştır. Derslerinde, İngiliz edebiyatı ve Fransız edebiyatlarının birbirlerine olan etkisi ile on sekizinci yüzyılda Fransız edebiyatının İtalyan edebiyatı üzerine etkisi üzerinde yaptığı araştırmaları anlatır. Kitabının ‘Yazarların yorumları’ kısmında, XVIII. yüzyıldaki yazarların gözde tercihlerinin ‘Karşılaştırmalı edebiyat’ olduğunu gösterir. 1838 yılında çıkan dördüncü bölümde karşılaştırmalı edebiyat terimini kullanır.

Fransa’daki karşılaştırmalı edebiyatın öncülerinden kabul edilen Claude Fauriel, 1844 yılında Paris Sorbonne üniversitesinde ‘Yabancı Edebiyat’ adlı bir kürsü kurar ve ölünceye kadar buradaki görevine devam eder. Ölümünden sonra, Frédéric Ozanam aynı kürsüde bu dersleri devam ettirir (Brunel ve Chevrel, 1989: 11). On dokuzuncu yüzyıldaki karşılaştırma çalışmaları sadece Paris’te değil Marsilya’da da yoğun bir şekilde yapılmıştır. Jean-Jacques Amper, edebiyat tarihinin karşılaştırma olmadan tam olarak öğrenilemeyeceğini belirterek bu alanın önemine dikkat çeker. Çünkü karşılaştırmalı edebiyat, ülkeler arasında uzlaştırıcı bir rol oynar. Birinci dünya savaşından hemen sonra, bazı Fransız yazarların gayretiyle karşılaştırmalı edebiyat sınırlarını dış dünyaya açarak başarısını sadece halk ve kültür üzerinde değil eğitim alanında da gösterir. 1966 yılından itibaren üniversitelerin edebiyat bölümlerinde zorunlu ders haline gelerek nitelik ve nicelik açısından büyük bir sıçrama gösterir. Yabancı kültür ve yabancı edebiyatı anlamada geniş bir ufuk açtığı için, edebiyat ve edebiyat tarihi alanlarında ilk iki yıl zorunlu ders haline gelir (Pageaux, 1983:3-4).

3. Karşılaştırmalı Edebiyat Yöntemleri

Karşılaştırmalı edebiyatta karşılaştırma biçimleri ve yöntemleri değişebilmektedir. Bunları; pozitivist inceleme, psikanalitik inceleme, marksist inceleme, feminist inceleme, hesaplama inceleme, dilbilimsel inceleme, okuyucuya yönelik inceleme, felsefeye dayalı inceleme, metne bağlı inceleme, yapısalcı inceleme, yorumlayıcı inceleme, çoğulcu inceleme şeklinde sayabiliriz. Bunların yanında; tercüme, etki, imge, tipoloji çalışmaları, yazarların kültürel yetişmişlikleri de karşılaştırmalı edebiyatı etkileyen unsurlardır.

Bazen aynı dönemde yaşayan yazarların eserleri karşılaştırılabildiği gibi bazen farklı dönemlerde yaşayan yazarların eserleri de karşılaştırılabilir. Burada önemli olan metinlerin her ikisinde de ortak noktalarının ve karşılaştırılabilecek niteliklerinin olmasıdır. Başlangıçta iki farklı edebiyatın ya da kültürün ürünleri karşılaştırılırken, günümüzde; sosyoloji, psikoloji, felsefe, tarih, müzik, resim, sinema gibi farklı disiplinler arasında, edebiyatın bir

uzantısı gibi karşılaştırmalar yapılmaktadır. Böylece, edebiyatın diğer alanlarla ilişkisi güçlendirilmektedir.

Temaların benzer olması, okuyucunun ilgisini uyandırması açısından önemlidir. Ortak sözcük ve ifadeler üzerinde durulması, anlam kayması olan ifadelerin açıklanması konunun anlaşılması için önemlidir. Metindeki bazı sözcüklerin niye kullanıldığı tam anlaşılmadığı zaman diğer sözcüklerle bağ kurularak anlamlandırma sağlanabilir. Karşılaştırmalı edebiyat yöntemlerinde, farklı milletlere ait eserler, yazarlar ve edebi ekoller incelenbildiği gibi aynı millete ait olan eserler de incelenir.

4. Karşılaştırmalı Edebiyat Üzerine Farklı Bakış Açıları

Klasik çağdan bu yana hep var olan karşılaştırmalı edebiyat, 20. yüzyılda önemli bir gelişim göstermiş, farklı eserlerde irdelenip; terimin dünü, bugünü ve geleceği konusunda çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Bu terim, bir eserin başka bir eser ya da eserlerle ortak konu ve motif bağlamında karşılıklı incelenmesi şeklinde açıklanabilir.

Ancak, karşılaştırmalı edebiyat, tanımı tartışmalı olan bir terimdir. Araştırmacılar bu terimi eleştirmelerine rağmen, bütün dünyada yaygın olmasından dolayı kullanmaya devam etmektedirler. Karşılaştırmalı edebiyat terimi, hassasiyet eksikliğinden dolayı, alım estetiği, karşılaştırma üslubu, çeviri, karşılaştırmalı anlatım gibi yeni alanlarda üretim yapma kapasitesine sahiptir. Sözcük olarak karşılaştırma, isminin kullanımı, Fransızca tarihi ve Etimoloji sözlüğüne göre (Dubois, Mitterand ve Dauzat, 2007), XXII. yüzyıla kadar dayanır. Literatürde, karşılaştırmalı inceleme; tıpkı sanat gibi bilginin sadece bir dalıdır. Ancak, *“her ikisi de birbirinden farklıdır: sanat hayalin, ufkun bir eseri iken karşılaştırmalı inceleme, sadece konuşmayla değil, bilgi ve bilimle yapılan bir daldır”* (Wellek ve Warren, 1971:17) Karşılaştırmalı edebiyatın kökeni bu tür ikiliklerdir. Wellek, sosyal bilimler içerisinde edebiyatın, tarih ve biyografiye göre daha genel, psikoloji ve sosyolojiye göre ise daha özel olduğunu belirtir.

Marius-François Guyard 1951 yılında karşılaştırmalı edebiyat üzerine yazdığı ilk ders kitabında, karşılaştırmalı edebiyatın, uluslararası edebiyat ilişkileri tarihi olduğunu belirterek: *“karşılaştırmalı edebiyat bir karşılaştırma değildir. Daha doğrusu, yanlış adlandırılmış bir bilimsel methodur, tam olarak tanımlarsak: uluslararası edebi ilişkiler tarihidir”* (Guyard, 1965: 5) der. Robert Escarpit'in 'farklılık bilimi' dediği gibi Guyard da, karşılaştırmalı edebiyattan söz ederken 'bilim' (Etiemble, 1975:21) sözcüğünü kullanır. Karşılaştırmalı edebiyatı, bazıları bilim olarak kabul ederken, bazıları bilgi ve bilimin bir kolu olarak görmüşlerdir.

René Etiemble, ünlü eseri *‘Comparaison n’est pas raison, La crise de la littérature comparée’* adlı kitabında, karşılaştırmalı edebiyatı kısaca *“karşılaştırmalı edebiyat hümanizm’dir”* (Etiemble, 1963:20) şeklinde özetlerken Varoluşçuluk felsefesinin önde gelen isimlerinden Jean-Paul Sartre ise, bunun yeni bir hümanizm olduğunu ve bu hümanizm farklı dillerdeki evrensel edebiyatın bir parçasını oluşturduğunu (Brunel, Pichois ve Rousseau, 1983:12) söyler. Bu tamamen doğru olsa bile, her yazarın kendince bir yaklaşımı, deneyimi, ayrı dönemlerdeki bakış açılarının farklılığı, hissedişlerinin yanında her edebiyatın kendine özgü özellikleri ve yapısı vardır. Bu, yazarlara anadilleri ile yazmaları için bir seçme fırsatı verir.

Eserlerin metinlerarası analizi, aynı dilsel ve kültürel alanda benzer bağlamlarda gelen karşılaştırmalı çalışmalar için bir önceliktir. Türdeş ve bağlantılı olan dilbilimi, edebiyat ve tarih arasında zorunlu bir birliktelik vardır. Bu alan, ulusal ve kültürel engellere bağlı olarak tanımlanır ve karşılaştırmaların bu alandaki araştırmasında edebiyatlar, metinler

ve temalar 'millî' olarak adlandırılır. Ancak, 'ulusal edebiyat' denilen bu tür karşılaştırmalı edebiyat özelliği Alman filozof Goethe tarafından kabul edilmez.

Metinlerarasılık, gelişmekte olan edebiyatları okumak ve tanımak için iyi bir fırsat sağlar. Ancak, metinlerdeki bu iç karşılaştırmayı zaman teması üzerinden yapmak zordur. Zira "metin ve dili ile yazar ve kültürü arasında farklı anlam katmanları vardır" (Clauon ve Haddad, 1992:12). İşte karşılaştırmacının gücü burada ortaya çıkar.

Karşılaştırmada esas olan, metinlerin kültürel metinlerarasılığında "yazıdaki bir kültürün izi [...] derin kültür hafızasını oluşturan, hayatın referansları ve dilbiliminin bir kodunu belirten kültür yanıdır" (Poiron, 1981: 117). Diğer taraftan, şiir ve metinlerde mecaz ve anlatım figürleri ile estetik olarak da karşılaştırmak gerekir. Metinlerin edebi incelemeleri, sosyal bilimlerdeki sosyoloji, psikoloji dâhil birçok alana metodolojik olarak katkı sağlar. Her kültür ve edebiyat içerisindeki gelişmeler, edebiyatın yeni bir şekli olan karşılaştırmalı edebiyat biliminin önemini ortaya koyar.

Karşılaştırmalı edebiyat, İngiliz şair ve eleştirmen Matthew Arnold'a göre, bir milletin sadece dilinin anlatımı değil, aynı zamanda müzik, resim gibi evrensel olayları da kapsayacak şekilde olmalıdır.

Son yıllarda Fransa'da Paul Van Tieghem, mukayeseli edebiyatı, iki veya daha çok edebiyat arasındaki münasebetleri, genel edebiyatı da millî sınırları aşan edebî şekil ve arayanları inceler şeklinde tarif etmiştir.

Gürsel Aytacı'a göre karşılaştırmalı edebiyat, edebiyatın bir dalı ve "görevi işlevi farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından inceleyerek ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, nedenleri üzerine yorumlar getirmektir" (Aytacı, 1997: 7).

Binnaz Baytekin'e göre, "karşılaştırmalı edebiyat, ulusal yazında veya uluslararası yazında edebiyat eserlerini inceleyen, araştıran, edebiyatın görev ve işlevleri çerçevesinde, düşünce ve biçim bağlamında benzer ve farklı yönleri ortaya koyan ve nedenleri üzerinde duran bilim dalıdır" (Baytekin, 2006:110).

Emel Kefeli; karşılaştırmalı edebiyat biliminin, "kültürler arası etkileşimin edebi eserlere yansıyan yönlerini araştırarak edebiyat tarihi, sosyal tarih ve kültürel değişim tarihine ışık tutmayı hedefleyen bir alan" olduğunu belirtir. Ona göre "önceleri iki farklı edebiyat ve kültürün karşılaştırılması alanında etkinlik gösteren karşılaştırmalı edebiyat, zaman içinde disiplinler arası bir çerçeveye kavuşarak, tiyatro, sinema, müzik, resim, psikoloji, sosyoloji gibi alanlarla da bağ kurmuştur". Karşılaştırma yapmayı ise, kişinin kendisini tanımasıyla eş tutan Kefeli: "bir bakıma kişinin 'öteki' ile karşı karşıya gelmeyi ve onu keşfetmeyi sağlayan bir eylemdir. Bu noktadan hareketle, kişi ötekini tanımaya çalışırken kendini de keşfeder"(Kefeli, 2000: 7-9) der.

Aradan geçen yıllar içerisinde "farklı kültür ve edebiyatlara olan ilginin artmasıyla karşılaştırmalı edebiyat biliminin çalışma alanı daha da belirginleşmeye başlamıştır" (Sakallı, 2006:12).

Karşılaştırmalı anlatı, anlatı süreçlerini, genel olarak oluşan yapıyı belirli bir metot ve belli terimlerle incelediğinden, karşılaştırma çok dilli eserler üzerinde yapılabildiği gibi aynı dilde yazılmış eserler üzerinde de yapılır. Her ne kadar farklı bakış açıları olsa da ortak olan görüş, edebi metinler arasında çeşitli bağlantılar kurarak incelemek ve yepyeni bir metin ortaya koymaktır.

5. Dünyada Karşılaştırmalı Edebiyat Çalışmaları

Karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları; 19. yüzyıl başlarından 20. yüzyıl ortalarına kadar geçen, yaklaşık yüz elli yıllık bir dönemde, Avrupa'nın o dönemdeki siyasal ve kültürel yapısına uygun olarak ulusçu ve Avrupa merkezli bir gelişim süreci göstermiş; Almanya, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerle sınırlı kalmıştır. Ancak söz konusu sınırlama, özellikle bu üç ülkenin yazarları, ele aldıkları konuları, eserleri, eserlerin içerikleri bakımından edebiyat dünyasında kendini hissettirmiştir (Gültekin, 2002:343).

İlk karşılaştırmalı edebiyat tezi, Fransa'da, Joseph Texte tarafından 1895 yılında hazırlanmıştır. Tezin adı "Jean-Jacques Rousseau et les origines du cosmopolitisme litteraire, étude sur les relations littéraires de la France et de l'Angleterre au 18. siecle - Jean-Jacques Rousseau ve Edebi Kozmopolitizmin Kökenleri, 18. yüzyılda Fransa ve İngiltere arasındaki edebi ilişkiler üzerine bir inceleme" dir. Yazar, incelemesinde bu iki edebiyat arasında derin ayrılıklar olduğunu gösterir. Texte'den alıntı yapan, 19 yüzyıl Fransız düşünür, eleştirmen ve tarihçilerinden Hippolyte Taine, boğa ve atların türleri olduğu gibi insanın da türleri olduğunu, bu yüzden öncelikle edebiyatta ırkları karşılaştırma sorunu olduğunu ileri sürerek edebiyat eleştirisine bilimsel bir yaklaşım kazandırmaya çalışır. Irk, çevre, zaman formülü ile 'tarihçi tenkit' metodunu sistemleştiren Taine'e göre yazarlar, önce ırkının, sonra içinde yaşadığı çevrenin ve zamanın ürünü olduğu için tenkitten öncelikle bunları ele almalıdır. Fransa'daki karşılaştırmalı edebiyatın öncüleri Abel François Villemain ve Jean-Jacques Ampère'dir. Villemain 1827, Ampère, ise 1830'lu yıllardan itibaren derslerinde hem bu terimi hem de karşılaştırmalı yöntemleri kullanmaya başlamışlardır. Villemain ve Ampère; karşılaştırmalı edebiyatın amacının ortaçağ dönemi edebiyatlarının Fransız edebiyatını nasıl etkilediğinin anlaşılması üzerine olması gerektiğini, bu yüzden de çalışmaların o dönem edebiyatlarına yönelik olmasının zorunlu olduğunu ileri sürmüşlerdir.

1900'lü yıllardan itibaren karşılaştırmalı edebiyat ekolünün merkezi konumunda olan Fransa'da, araştırmacıların görüşleri farklılaşmaya başlar ve karşılaştırmalı edebiyatın konusunun ortaçağ değil modern edebiyat konuları olduğunu ileri sürerler. Paul Van Tieghem, karşılaştırmalı edebiyatın amacının değişik kültürlerle ait edebiyat ürünlerinin aralarındaki ilişkiler ve bağlantılar açısından incelenmesi olduğu görüşünü dile getirir. Batı edebiyatının eski Yunan ve Roma edebiyatlarıyla ilişkisinin yanında çağdaş edebiyatların da birbirleriyle olan ilişkilerinin incelenmesi gerektiğini belirtir.

Ortaya çıkan bu dar milliyetçilik karşısında, karşılaştırmalı edebiyatçılar, sonraki yıllarda, uluslarüstü bir anlayış benimseyerek her ulus edebiyatının diğer edebiyatlar için katkı sağlayacağını, böylece dünya edebiyatına zenginlik katacağını göstermişlerdir. Çünkü bireylerde olduğu gibi milletlerin de, milli edebiyatlarını oluşturan kendine özgü bir yapısı ve kültürel özellikleri vardır. Bu yüzden dünya edebiyatını, kültürler arası bir etkileşim aracı olarak görmek gerekir.

Fransa'da ve ABD'de birçok üniversitede karşılaştırmalı edebiyat dersleri veren Tzvetan Todorov; metinlerin karşılaştırılması, yabancı edebiyatların incelenerek anlaşılması ve teori olan modellerin geliştirilmesi ile karşılaştırmalı edebiyatın varlığını sürdürebileceğini söyler (Todorov, 1989)⁴. Amerika'da büyük ölçekli uygulamalara

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Todorov, T. (1989). *Nous et les autres: la réflexion française sur la diversité humaine*, Seuil, Paris.

başladıktan sonra, karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının, daha çok ırksal ve dilsel azınlıklar, kadınlar, sömürge sonrası ideolojiler gibi kültürel çalışmalara yöneldiğini ancak Fransa'daki çalışmaların estetik, şiir ve edebiyat teorileri üzerine yoğunlaştığını belirtir.

Karşılaştırmalı edebiyat terimi önceleri; sözlü edebiyattaki halk hikâyelerinin konuları, yayımları, bunların nasıl ve ne zaman yüksek bir edebiyat şekline gelişlerinin araştırılması gibi belirli sorunları kapsayan alanlarda uygulanmıştır. Bu ekol, Fransız karşılaştırmalı edebiyatın kurucularından olan Fernand Baldensperger ve Paul Hazar tarafından 1921 yılında kurulan 'Revue de littérature comparée – Karşılaştırmalı edebiyat dergisi' etrafında toplanan bir grubun fikirlerinden oluşmaktadır. Bu ekol'e göre, bir yazarın etkisi ve şöhretinin diğer yazarlar ve ülkelerdeki durumu ile sözlü edebiyatı aktarma görevi yapan çok değişik etkenleri, yabancı yazarın içinde bulunduğu özel atmosferi ve durumu incelemek gerekir. Ancak bu görüş; milli edebiyatlar bir bütün olarak ele alınmadığı zaman, edebiyatlar ve edebiyatçılar arasında yapılan karşılaştırmalar ile kaynaklar, tesirler ve yazarların şöhretleri gibi konuları incelemek edebiyat dışı konulara kayma tehlikesi taşıdığından önemli ölçüde eleştirilere uğramıştır.

Aralarında Goethe'nin de bulunduğu bazı yazarlar; karşılaştırmalı edebiyatı, en geniş anlamıyla, genel ve evrensel olarak edebiyatın bir incelemesi olarak görmüşler, bu yüzden de 'Weltliteratur – Dünya edebiyatı' şeklinde ifade etmişlerdir. Bir gün dünya edebiyatının tek bir edebiyat biçimini alacağını savunan bu yazarlar, bütün içerisinde her milletin kendisine ait olan bölümü gerçekleştireceği, çok sesli bir orkestra olacağı düşüncesini savunmuşlardır. Bu nedenle karşılaştırmalı edebiyat, Almanya'ya Fransa'dan çok daha geç yerleşmiştir. Her ne kadar 19. yüzyıl ortalarından itibaren görünse de esas yerleşmesi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonradır. Alman karşılaştırmalı edebiyatında, bir ulusal edebiyatta var olan imgelerin diğer edebiyatlarda olanlarla ilişkisinin araştırılmasının gerekliliği, kişiliklerin ve etkilenme koşullarının incelenmesinin zorunluluğu vurgulanarak araştırmacılar yönlendirilmeye çalışılır.

Fransız karşılaştırmacılar, kültürün ürettiği yapıtlardan çok, kişinin ürettikleri üzerinde çalışmalar yaparlar ve Tieghem halk öykülerini özgün ve edebi değeri olmadığı gerekçesiyle dışlar. Almanlar ise halk öykülerini karşılaştırmalı edebiyat içerisine katarak incelemişler ve uluslarının köklerine ve ruhuna yönelik eserler üzerinde çalışmışlardır.

İngiltere'de; coğrafi olarak kıtadan kopuk olması, daha çok edebiyat bilimiyle ilgilenilmesi, İngiliz kültürünün farklı kültürlerden oluşması gibi farklı nedenlerden dolayı karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının akademik bir disiplin olarak kabul edilmesi ana kıtadan çok daha geç olmuştur.

Avrupa devletlerinin tek kültürlü yapısından farklı olan ABD'nin etnik çeşitliliği ve kültürel yapısı, karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları açısından son derece verimlidir. ABD'de ilk karşılaştırmalı edebiyat örnekleri 19. yüzyıl sonlarına doğru görülür, aynı yüzyılın sonları ile 20. yüzyıl başlarında ise ilk karşılaştırmalı edebiyat bölümleri kurulur ve bu alanda bilimsel dergiler yayımlanmaya başlar. Birinci ve İkinci Dünya savaşlarından sonra; Fransa, Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinden kaçan bilim insanları, yoğun olarak ABD'ne göç etmişler, karşılaştırmalı edebiyat alanında önemli çalışmalar yaparak alana katkı sağlamışlardır. Ulusçu bir yaklaşım olan Fransız ekolü önceleri kabul görmesine rağmen, ülkenin çok kültürlü yapısından dolayı, kısa sürede uluslarüstü bir karşılaştırmalı edebiyat

düşüncesi yerleşmiştir. Böylece Amerikan ekolü; dünyadaki öteki kültürleri tanıma ve kullanılacak yöntemler ile yapılacak yorumlarda antik dönemden yirminci yüzyıla kadar geçen süreç içinde edebiyatta var olan insani ve estetik değerlerin sıkıca korunması üzerine inşa edilir. René Wellek başta olmak üzere; Leo Spitzer, Herman Remak, Erich Auerbach, Henry Heymann, Wolfgang Kayser gibi karşılaştırmalı edebiyatın Amerikan bilim insanları sayesinde, 1960'lı yıllardan sonra Amerikan karşılaştırmalı edebiyat ekolünün baskınlığı görülür.

Karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları, 19. yüzyılda, İngiltere ve Almanya ile aynı dönemde, İtalya'da da olmasına rağmen, bu ülke, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, bu alanın gelişmesine katkıda bulunamamıştır.

Karşılaştırmalı edebiyat Arap dünyası için çok yenidir. المقارن الشكلinde ifade edilen karşılaştırmalı edebiyat, özellikle Tunus, Cezayir, Fas gibi Kuzey Afrika ülkelerinde çoğunlukla Fransız edebiyatının çevirisi gibidir.

Geri kalmış ülkelerdeki karşılaştırmalı edebiyatın gelişim seyri, sömürgecilik sonrası dönemdeki sömüren ülkelerle sömürülen ülkelerde farklı olmuştur. Batılıların ülkelerini terk etmelerinden sonra özgürlüklerini kazanan sömürge altındaki ülkeler, kültürel asimilasyondan kurtulmak için asıl kimliklerini araştırmaya başlamışlardır. Edebiyat alanında yapılan karşılaştırmalı çalışmalar, Batı'da uluslarüstü yapıya dönmeye çalışırken özgürlüğünü yeni kazanmış bu tür ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerde milliyetçi bir yaklaşım ortaya konur. Bunun en büyük nedeni, ezilmişlik ve sömürülmüşlük duygusunun bilinçaltına yerleşmiş olmasıdır.

Sömürgecilik sonrası dönemde, hem sömürge devletlerin bağımsızlığını kazanması, hem de Avrupa ve Amerika'ya yapılan göçler, daha önce bilinmeyen dünyanın farklı bölgelerindeki dil ve kültürlerin tanınmasını sağlamıştır. Böylece, Avrupa merkezli olan karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları uluslarüstü bir özellik kazanmıştır. Ancak Afrika ülkeleri ile Asya kıtasındaki çok sayıda eski sömürge ülkelerin karşılaştırmadaki amacı, daha çok, kendi kültürlerinin görünmesini sağlama çabası şeklinde olmuştur.

Bu dönemde, çok kültürlü ülkelerde azınlık edebiyatlarının yanında, kültürlerarasılık, kültür değişimi, küreselleşme, yerellik gibi çok sayıda yeni kavram kullanılmak zorunda kalmıştır. Sömürge edebiyatından milli edebiyata doğru bir geçişin izlenmesiyle birlikte; kültürel kimliklerin, sömürge tarihinin edebiyata yansımaları ve etkileri ile sömürge-sömürgeci arasındaki karşılıklı etkileşim gibi başlıklar karşılaştırmalı edebiyatın konuları içine girmiştir. Amerika gibi sonradan oluşturulmuş çok kültürlü ülkelerde azınlık edebiyatları ve göç karşılaştırmalı edebiyatın vazgeçilmez konuları şeklinde ortaya çıkar. Sömürgecilik sonrası edebiyat kuramını oluşturan başlıca öncüler; Filistin asıllı Edward Said, Hint kökenli Gayatri Chakravorty Spivak ve yine Hint kökenli Homi K. Bhabha'dır.

6. Türkiye'de Karşılaştırmalı Edebiyat

Türkiye'de karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları, 1943-1960 yılları arasında ilk kez İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünde Cevdet Perin tarafından ders verme şeklinde başlar. "*Cevdet Perin'in çalışmaları ve Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın yönettiği doktora tezleri*" (Enginün, 1999:5) ülkemizde karşılaştırmalı edebiyatın başlamasını ve kıpırdanmasını sağlar. Daha sonra, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi filolojileri başta olmak üzere yüksek lisans, doktora çalışmaları ile bu

alandaki çalışanların sayısı artmaya başlar (Aytaç, 1997:55). Karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları, 1990'lı yıllardan sonra önemli gelişmeler göstermeye başlar.

Türkiye'de Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü ilk kez 1996 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi bünyesinde açılmıştır. Daha sonra, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde 2000, Koç Üniversitesi'nde 2008, Selçuk Üniversitesi'nde 2010 ve Dokuz Eylül Üniversitesi'nde 2011 yıllarında yeni Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümleri kurulmuştur.

Karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının ülkemizde akademik anlamda bilim seviyesine ulaşması, edebiyatımızın ayrıntılı olarak araştırılmasını ve diğer edebiyatlarla karşılaştırma yaparak kendi eserlerimizi farklı yönlerden görme fırsatı sunmuştur. Diğer milletlerin edebiyatlarını tanıma olanağı ortaya çıkmış, benzerlikler ve benzemezlikler konusundan yola çıkarak kültürel yakınlıklar ortaya konmuş ve kültürler arası iletişime kapı aralanmış oldu.

SONUÇ

Karşılaştırmalı edebiyat 20. yüzyılın başlarından itibaren Fransa'dan başlayarak tüm dünyaya yayılmış, araştırmalarda önemli bir yer edinmiştir. Karşılaştırmalı edebiyat ile ilgilenen yazar, eleştirmen ve araştırmacıların hemen hemen hepsi bu terimden memnun olmadıkları halde, yine de bu terim dünyada yaygın olarak kabul görmekte ve kullanılmaktadır. Son yıllarda sadece edebiyat ile değil, bilimin diğer dalları ve sanatsal faaliyetlerle de ilgilenen bu bilim dalı, araştırmacıya yeni ufuklar açıp, olaylara farklı pencerelerden bakmayı öğretip ufkunu genişletmektedir.

Karşılaştırma, karşılaştırmacıya ulus ve ulusötesi edebiyat kavşaklarını bir araya getirme, onların güzellikleri ile farklılıklarını ortaya koyma fırsatı vererek kültürel gelenekler arasındaki değişiklikleri sorgulayıp gerçeklik üzerinden edebiyatlar ve gelenekler arasındaki farklılıkları sorgulama fırsatı verir. Araştırmacı; karşılaştırılan metinleri dilbilim ve kültürel açıdan inceleyerek disiplinler arası düzlemde yakınlıkları, benzerlikleri ortaya koyar. Ulusötesi karşılaştırmalı edebiyat sayesinde, toplumlar arasında düşünsel anlamda karşılıklı bir etkileşim ve alışveriş ortaya koyar. Kendine özgü yaklaşımlar sergileyerek farklı kültürlerdeki çalışmalar arasında bir köprü görevi yapar. Çalışmalar arasındaki farklılıkları süzgeçten geçirerek, sınırların ötesindeki metinleri kendisine çekip yeni ortak yaklaşım tarzları belirlemeye çalışır ve uluslar ötesi bir bilim dalı olduğunu ortaya koyar. Sınır ötesindeki metinlerin temalarında karşısına çıkan değişik kültürleri keşfederek onlarla içsel bir bağ kurup iletişim sağlar. Böylece ayrı kültürlerdeki insanların yaşadıkları ortamları görmeden olaylara yaklaşım ve yaşam biçimleri hakkında bilgiler elde etmiş olur. Ayrıca, metinler aracılığıyla elde ettiği kazanımlar sayesinde o ülkelere gittiği zaman -sosyokültürel manada- mekânla kolayca bütünleşebilecektir.

Karşılaştırmacı; karşılaştırmalı edebiyat yöntemleri sayesinde, sadece edebiyat alanında değil, sosyal, tarihsel, kültürel, estetik, sanat ve biçimsel düzeydeki diğer alanlar hakkında da bilgiler elde eder. Karşılaştırma yönteminin kendisine kazandırdığı simgesel boyutla, yaşamında karşısına çıkan somut ve soyut olayları tüm yönleri, teorik ve uygulamalı olarak yorumlamada büyük başarı elde eder.

Karşılaştırmalı edebiyat; her ne kadar ülkemizde yeni bir alan olsa da, son yıllarda yapılan incelemelerden anlaşılacağı gibi, önünde geniş bir ufku olduğu görülmektedir. Yapılan ve bundan sonra yapılacak olan çalışmalar, edebiyatımızın kendisini yenilemesini,

farklı edebiyatlarla karşılıklı etkileşim içerisine girerek dünya edebiyatları arasında layık olduğu yere geleceğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Atsız, H. N. (1980). Yolların Sonu, Ötüken Yayınları, altıncı basım, İstanbul.
- Aytaç, G. (1997). Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Baytekin, B. (2006). Kuramsal ve Uygulamalı Karşılaştırmalı Edebiyat Bilim, Sakarya Yayıncılık, Sakarya
- Brunel, P. Pichois, Cl., Rousseau, A.-M. (1983). Qu'est-ce que La Littérature comparée?, Armand Colin, Paris.
- Brunel, P. et Chevrel Y. (1989). Introduction In Précis de Littérature comparée, sous la direction de Pierre Brunel et Yves Chevrel. PUF. Paris.
- Claudon F. et Haddad-Wotling K. (1992). Précis de littérature comparée : Théories et méthodes de l'approche comparatiste, Nathan, Paris.
- Dubois J. Mitterand H. Dauzat, A. (2007). Dictionnaire étymologique & historique du français. Larousse.
- Enginün, İ. (1999). Mukayeseli Edebiyat, Dergah Yayınları, ikinci basım, İstanbul.
- Etiemble, R. (1963). Comparaison n'est pas raison, La crise de la littérature comparée. Les essais cix. Nrf. Gallimard. Paris.
- Etiemble, R. (1975). Essais de littérature (vraiment) générale. 3e Editions. Nrf. Gallimard. Paris.
- Grene, R. (1995). Their Generation, 'Comparative Literature in the Age of Multiculturalism', Charles Bernheimer (ed). The Johns Hopkins Uni. Pres. London.
- Guyard, M-F. (1965). La littérature comparée. Que sais-je? Presses Universitaires de France.
- Gültekin, A. (edt.). (2002). Karşılaştırmalı Edebiyat Öğretimi İçin Bir Model Önerisi. T.C. Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü 1. Ulusal Karşılaştırmalı Edebiyat Sempozyumu. Eskişehir: OGÜ Yayınları.
- Kefeli, E. (2000). Karşılaştırmalı Edebiyat İncelemeleri, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- L'Encyclopaedia universalis. (1989). V 13. Édition Encyclopaedia universalis. Paris.
- Poiron, D. (1981). « Ecriture et réécriture au moyen âge », in revue Littérature, no 41.
- Pageaux, D-H. (1983). Avant-propos. In La Recherche en littérature générale et comparée en France, Aspects et problèmes. S.F.L.G.C. Paris.
- Rousseau, A.M. Pichois, C. (1994). Karşılaştırmalı Edebiyat, Çev. Yard. Doç.Dr. Mehmet Yazgan, MEB. Yayınları, Ankara.
- Sakallı, C. 2006 (). Karşılaştırmalı Yazınbilim ve Yazınlararasılık / Sanatlararasılık Üzerine, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Todorov, T. (1989). Nous et les autres: la réflexion française sur la diversité humaine, Seuil, Paris.
- Ulağlı, S. (2006). İmgebilim "Öteki"nin Bilimine Giriş", Sinemis Yayınları, Ankara.

Wellek, R. Warren, A. (1971). La théorie littéraire. Traduit de l'anglais par Jean-Pierre Audigier et Jean Gattégno. Poétique. Seuil. Paris.

Wellek, R. Warren, A. (1983). Edebiyat Biliminin Temelleri, Çev: A. Edip Uysal, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

Web Adresi

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5937d0a6637902.29803474 (Erişim Tarihi: 07.06.2017)